

Vladimír Zoubek

Iurisprudencia and clash of civilizations

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 15, 312-325

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Vladimír Zoubek

Policejní akademie České republiky v Praze (Česká republika), práva Paneurópska vysoká škola, Bratislava (Slovenská republika)

IURISPRUDENCIA AND CLASH OF CIVILIZATIONS**ABSTRACT**

Central Europe, as part of Euro-Atlantic civilization, must react to the postmodern crisis of Western liberal capitalism, especially, in the constitutional branch of the iusnaturalist substance of fundamental human rights and freedoms. Security and police authorities and bodies are part of the security community of a democratic state and their „secundum et intra legem“ activity is based on the postulates of legal, security and police sciences.

KEY WORDS

Quae lex non prohibet debent permisa videri. Making the iusnaturalist character of human rights more positive. Analysis of the postmodern crisis concerning human rights and global security in legal and security sciences.

§ 1. NOVÉ VÝZVY PRO USPOŘÁDÁNÍ DNEŠNÍHO SVĚTA V ÉŘE NARŮSTÁNÍ PŘÍZNAKŮ NESPRAVEDLNOSTI

Lidské společenství nalézá své dovršení ve **státě, kterých je momentálně téměř 200**. Stát je celková společnost. Jeho úkolem je uskutečňovat obecné dobro. Má-li být v celkovém obecném dobru zaručena seberealizace všech občanů a národů, nestačí, že obecné dobro je **mravní norma**. Musí být občanům také uloženo **účinně s možností vynucení**. Obecné dobro tedy musí být zároveň **právní normou**. Jeho uskutečnění potřebuje **právní řád**. Ten je prosazován **státní mocí**. Na druhé straně je státní moc vázána na právní řád a jím omezena, alespoň když jde o **právní stát**.

Pokud **neexistuje mezinárodně uznávaná světová autorita**, která by dokázala účinně uložit právním řádem světové obecné dobro („**světový stát**“), existují mimo právní řády jednotlivých států pouze mezinárodní právní smlouvy a dohody („právo národů“, „**mezinárodní právo veřejné**“), jejichž účinnost v posledku závisí na jednotlivých státech.

"Platón nám řekl, že právo je forma společenské kontroly, instrument dobrého života, způsob zkoumání reality, skutečná povaha společenské struktury; Aristoteles, že to je pravidlo chování, smlouva, ideál rozumu, forma nějakého řádu; Cicero, že to je shoda rozumu s přírodou, rozlišení spravedlivého od nespravedlivého, příkaz nebo zákaz; Akvinský, že to je vláda rozumu pro obecné blaho, ustanovená a vyhlášená tím kdo pečuje o společnost; Bacon, že primární požadavek na právo je jistota; Hobbes, že právo je příkaz suveréna; Spinoza, že to je plán života; Leibniz, že jeho povaha je determinována strukturou společnosti; Locke, že to je norma stanovená společenstvím; Hume, že to je

soubor předpisů; Kant, že to je harmonizování vůlí prostřednictvím obecných pravidel v zájmu svobody; Fichte, že to je vztah mezi lidskými bytostmi; Hegel, že to je rozvíjení a realizace ideje toho, co je správné."¹

*"Podle Maxe Webera právo vyžaduje štáb lidí připravených použít násilí k prosazení norem; podle Bronislawa Malinowského to jsou závazná pravidla, která řídí většinu aspektů společenského života; podle Eugena Ehrlicha to jsou spontánně generovaná pravidla chování, která zahrnují vnitřní uspořádání různých společenství; podle Roscoe Pounda to je společenská kontrola v politicky organizované společnosti; podle Paula Bohannana to jsou zvyklosti, které byly reinstitucionalizované pro účely donucování; podle Donalda Blacka to je vládní společenská kontrola; podle Lona Fullera to je podřízení lidského chování vládě pravidel; podle Harta právo spočívá v primárních pravidlech, která se aplikují na společenské chování, a v sekundárních pravidlech, která veřejné orgány dodržují, aby rozpoznávaly, měnily a aplikovaly primární pravidla; pro Niklase Luhmanna to je aspekt společenského systému, který usnadňuje očekávání chování."*²

Tyto přehledy jsou užitečné, a to už proto, že úsporně ukazují, s jakými dalšími pojmy je pojem právo svázán. Jsou to např. pojmy *autorita, svoboda, spravedlnost, řád, společnost, rozum, příkaz, smlouva, kontrola, donucení*. A také jsou užitečné proto, že si můžeme všimnout, že v principu lze rozlišit dva hlavní přístupy k porozumění povaze práva. Jednak je to **strukturální** přístup (právo jako společenský **řád**), jednak je to **funkcionální** přístup (právo plní nějakou společenskou **funkci**).

Právo tvořené státními orgány vystupuje ve dvojí podobě:

- ⇒ jako souhrn norem (**objektivní právo**),
- ⇒ jako souhrn možností chovat se normou vymezeným způsobem (**subjektivní právo**).

Tato dvojakost se vyhraňuje postupně, tak jak je v jednotlivých historických epochách rozšiřována sféra právní regulace, tak jak se mění vztah společnosti a jedince.

§ 2. Klasifikace recentního objektivního práva

Na **objektivní právo** lze nahlížet (a podle toho diferencovat) z různých hledisek:

1. Dokud lidská civilizace není integrována normativně, nábožensky a morálně ve vyspělejší celek - tzv. „světový stát“ - nelze futurologicky spekulovat o **právu světovém**. Dnes lze uvažovat toliko o rozporuplném postmoderním problému prvků světového práva, např. v *nadstátních funkcích mezinárodních organizací* (zejména Rady bezpečnosti OSN, NATO či EU), a ve *vynucování univerzálnosti lidských práv*.
2. **Mezinárodní právo veřejné** (*ius gentium*) a **evropské právo** plní především funkci práva mezistátního.
3. Každý ze 197-mi (resp. 198-mi) suverénních států má svoji normativní právní suverenitu na svém území, vč. jurisdikce. Je tedy "přibližně" okolo dvou stovek „**státních práv**“ (**právních řádů států, resp. vnitrostátních právních systémů**),

¹ CAIRNS H., *Legal Philosophy from Plato to Hegel*. Baltimore : 1949, p. 556.

² TAMANAHA B., *Law. Oxford International Encyclopedia of Legal History*. 2008. Obě citace podle: SOBEK T., *Argumenty teorie práva*. Plzeň : Aleš Čeněk, s. 163.

např. právo české, francouzské, německé, polské, rakouské, slovenské atd. "Národní (vnitrostátní) práva" jsou součástí širších **právních kultur**, v zásadě:³⁾

- a) **angloamerické (anglosaské)**: jedná se o právní kulturu nepsaného práva, (Common Law a precedenčního soudcovského práva), v anglofonních státech (Velká Británie, Irsko, USA, další státy Commonwealthu),
  - b) **kontinentální (francouzské)** právní kultury **zákonného** práva s **velkými právními systémy** práva francouzského, německého, rakouského, švýcarského, skandinávského, balkánského a postsovětského,
  - c) **islámské právní kultury** a dalších náboženských právních kultur (kanonické právo, židovské právo, hinduistické právo atd.).
4. S jistou nadsázkou lze též vymezovat **právní systémy různých civilizačních okruhů**, které se pojí k *civilizačnímu právnímu vědomí* ve vztahu ke kontroverznosti univerzality či multikulturalismu základních lidských práv.⁴

"Člověk má svým vzorem zemi, země má svým vzorem nebe, Nebe má svým vzorem Tao, Tao má svým vzorem samo sebe."

Lao-c': *Tao-te-ting* (6. stol. př. K.)

"Člověk poznává, že se svým životem má připodobnit věčnému řádu, který je projevem božského rozumu."

Aristoteles (384 - 322 př. K.)

"Přirozený zákon není nic jiného, než od Boha dané světlo rozumu. Dík jemu víme, co dělat máme a co nemáme. Toto světlo a tento zákon nám dal Bůh při stvoření. ... Co jest od Boha, je uspořádáno. V tom však záleží uspořádanost věcí, že jedny jsou vedeny zpět k Bohu skrze jiné."

Sv. Tomáš Akvinský (1225 - 1274)

"Tomuto zákonu nelze upírat platnost, ani jej z částí rušit, ani úplně odstranit, ani nemůžeme být senátem nebo lidem od tohoto zákona osvobozeni. ...Kdo se mu nepodřídí, bude prchat sám před sebou a zapíraje svou přirozenost, bude za to, mnoho trpět, třebas by ostatním domnělým trestům unikl."

Cicero, Marcus Tullius (106 - 43 př. K.), spis *De republica*

"Tvůj zákon je vepsán do srdcí lidských a ani žádná nepravost ho nezničí."

Sv. Augustin (Augustinus Aurelius, 354 - 430)

"Nebe zplodilo mravní sílu, který je ve mně."

Konfucius (Kchung-c', 552 - 479 př. K.)

"Dvě věci, čím víc o nich přemýšlím, naplňují mé nitro vždy větším a větším podivem: hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon v nás."

Immanuel Kant (1724 - 1804)

³⁾ Odkazují zejména na: KNAPP V., *Velké právní systémy*. Praha : C. H. Beck, 2000.

⁴ Blíže viz např. ZOUBEK V., *Postmoderní problémy lidských práv a globální bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 140 - 197, ZOUBEK V., *Lidská práva-globalizace-bezpečnost*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, s. 108an.

"I o soudcích i o mně vynesla příroda již dávno rozsudek."

Anaxagoras (500 - 428 př. K.)

"Boží mlýny melou pomalu, ale jistě."

lidové rčení

"Lenti sed certi vindices di." Bohové soudí pomalu, ale jistě.

"Iuris natura est fonds." Zdrojem práva je příroda.

Marcus Tullius Cicero (106 - 43 př. K.), *O povinnostech*

"Deficiente lege et consuetudine recurrendum est ad rationem naturalem."

Chybí-li zákon a zvyk, je třeba se vrátit k zdravému rozumu

"Ratio est anima legis." Rozum je duchem zákona.

"Ratio naturalis quaedam lex tacita." Přirozený rozum je jakýsi němý zákon

Právní zásada

"Natura Naturans - Natura Naturata." Příroda tvořící - příroda stvořená.

Benediktus Spinoza (1632 - 1677) *Etika; principy Spinozovy dualistické filosofie: to, co existuje samo od sebe (ens a se, Bůh), a to, co je stvořeno (svět)*

"Natura nihil agit frustra." Příroda nic nedělá nadarmo.

"Ius vitae necisque." Právo života a smrti.

Takto formuloval římský zákon právo otce rodiny nad osobami, které mu byly podřízeny. Stejně právo měl panovník.

"Naturali iure omnium communia sunt ista: aer, aqua profluens et mare, et, per hoc, litora maris." Podle přirozeného práva je všem společné toto: vzduch, plynoucí voda a moře, a tudíž i mořské břehy.

"...svoboda obchodu vychází z přirozeného mezinárodního práva..."

Hugo Grocius (1583 - 1645) *Concerning The Law of Prize, 1604*

Podstata myšlenky **přirozeného práva** (jusnaturalismu) je, že jde o **právo vrozené, objektivně dané od přírody, resp. od Boha**, čili normotvůrcem není subjekt (stát, osvícený panovník, parlament, senát, soudce, vláda, či jakýkoliv lidský činitel) vyznačující se relativností, ale vyšší objektivní realita s apriorní absolutností. Touto zabsolutizovanou realitou je například (podle níže blíže tradovaných doktrín, v dalším výkladu):

- **Ius divinum v teokratických koncepcích křesťanských**⁵; dále zejména islámské pojetí "šaria" (v právu sunnitském), **dharma (v hinduismu)**, atd.
- **Světový absolutní duch** (např. Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770 - 1831), či **idea** v dalších idealistických filosofických koncepcích,
- **Rozum či Pokrok, eventuelně Smlouva** (např. *kontraktualistické koncepce* Jeana Jacquese Rousseaua, státoprávní přístupy v **Deklaraci práv člověka a občana 1789**, Konstituci USA a obdobné *racionalistické koncepce*),
- **Duch německého národa (Volksgeist)** v historicko-právní škole německé a dále v neblahé nacionálně socialistické právní ideologii „krve a půdy“ (Blut und Boden),⁶
- **Revoluční „právní vědomí“, vůle (spíše zvůle) proletariátu jako nadřazené třídy či skupiny** (aplikované coby „odumírání práva“⁷ v sovětském Rusku a jeho satelitech v minulém století v podmínkách totalitní partiokracie).
- „Postmoderní“ **koncepce univerzality lidských práv.**

§ 3. Základní právo jako subjektivní přirozené právo člověka

*Subjektivní přirozené právo každé bytosti (nadané svobodou, rozumem a svědomím) je základní právo.*⁸

Podle čl. 1 věty druhé Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listiny") **základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.**

§ 4. Právo a svoboda

Právně filozofický problém "svobody" je ústavněprávně deklarován především v Listině:

- a) Co není zakázáno zákonem je dovoleno.** Podle čl. 2 odst. 3 Listiny každý⁹ může učinit, **co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.** Jde o poněkud výstižnější formulaci principu **liberální** právní doktríny „*co není zakázáno zákonem je dovoleno*“, kdy *ad absurdum* je právní řád jen sumou zákazů a příkazů a "vše ostatní je svoboda".¹⁰
- b) Ve čl. 15 odst. 1 Listiny je vyjádřen princip: Cogitationis poenam nemo partitur** (*Za smýšlení se nikdo netrestá*). Podle čl. 15 odst. 1 Listiny je svoboda myšlení,

⁵ Lze odkázat zejména na dílo Sv. Tomáše AKVINSKÉHO, *Summa theologická*. Viz další výklady!

⁶ Blíže viz KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie*. Dobrá Voda : 2002 (1947), s. 36.

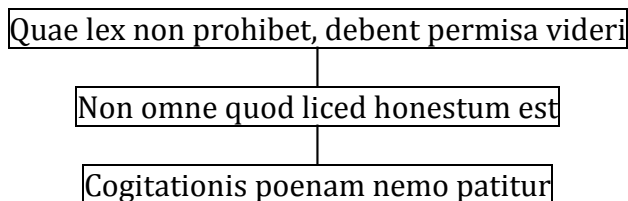
⁷ *de facto* však spravedlnosti.

⁸ Blíže viz výklad k Listině základních práv a svobod In: GERLOCH, Aleš, HŘEBEJK, Jiří, ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém české republiky*. Praha : Prospektrum, 2002, s. 343 - 348. Dále např.: ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva-globalizace-bezpečnost*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, s. 236 - 244, atd..

⁹ Je evidentní, že se nejedná o osoby právnické, popřípadě státní orgány, ale „každý“ a „nikdo“ znamená toliko osoby fyzické.

¹⁰ *Quae lex non prohibet, debent permisa videri*. Co zákon nezakazuje, má se pokládat za dovolené. Ovšem pohříchu: *Non omne quod liced honestum est*. Ne vše, co je dovolené, je také čestné.

svědomí a náboženského vyznání zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru a nebo být bez náboženského vyznání.

§ 5. Je právo minimum morálky? Právní a mimoprávní axiologie

Populární, byť mylný je názor Georga Jellineka, že "**právo je minimum morálky**"¹¹.

Postmoderní liberální právní princip obsažený v ústavním principu *Quae lex non prohibet debent permisa videri* byl do ústavního pořádku inkorporován ústavním zákonem Federálního shromáždění č. 23/1991 Sb. Federální podoba tohoto ústavního předpisu byla převzata i do ústavního pořádku České republiky při rozpadu ČSFR. V rámci obecné právní teorie a konstitucionalismu se jedná o stěžejní vesternalistický princip, který garantuje liberální právní axiologii západních demokracií. Právně teoretický a obecně kriminologický význam tohoto ústavního principu může mít i některé negativní konotace v rámci střetu mezi legalitou a moralitou jako požadavku slušné občanské společnosti, která je vázána obecně závazkem *Pacta sunt servanda*. V rámci obecné pravovědy právní teorie a filozofie operuje i s dalšími velkými právními myšlenkami, které garantují právní jistotu ochrany základních lidských práv a svobod.

§ 6. Morální paradox

Úkolem právního řádu nemůže být prosazovat také právně všechno, co je mravní norma.

Kdyby právo zakazovalo všechno nemravné a předepisovalo všechno mravné, dovedlo by sebe samo ad absurdum. Pak už by nebylo prosaditelné. Na druhé straně z toho, že určité jednání je právně dovolené, *nikterak neplyne, že je proto také dovolené mravně-morálně.*

Dříve již bylo upozorněno na čl. 2, odst. 3. Listiny¹². Podle čl. 2, odst. 3 Listiny platí **Quae lex non prohibet, debent permisa videri**¹³, "každý¹⁴ může činit, co není

¹¹ JELLINEK G., *Recht, Unrecht und Strate*, s. 42, viz též BLÁHA I., A., *Etika jako věda*. Citováno podle : KNAPP V., *Teorie práva*. Praha : C.H.Beck. 1995, s. 85. Morálka a mravnost se obvykle neztotožňují. Morálka je to, co by mělo být nebo je chtěno. Mravnost, to je faktická morálka v akci, tedy to, co je.

¹² ZOUBEK V., *Právovéda a státověda. Úvod do pravověrného a státovědného myšlení*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010, 710 s. ISBN 978-80-7380-239-4, s. 61 a násl.

¹³ Co zákon nezakazuje, má se pokládat za dovolené.

¹⁴ Tím je zásadně omezena veřejná moc (výhrada zákona) ve vztahu nejen k jednotlivci, nýbrž vůči každému na koho se vztahuje, vůči komu je uplatňována. Proto se této zásady mohou dovolávat i právnické osoby soukromého práva jako občanská sdružení, obchodní společnosti apod. Územní korporace veřejného práva se toho dovolávat nemohou s výjimkou, které stanoví samotná Ústava v

zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá". Jde o poněkud výstižnější formulaci principu liberální **právní doktríny** "*co není zakázáno zákonem, je dovoleno*", kdy **ad absurdum je právní řád jen sumou zákazů a příkazů a "vše ostatní je svoboda"**.

Ovšem **Non omne quod liced honestum est**. *Ne vše, co je dovolené, je také morální a čestné.*¹⁵

Mravnost a právo patří k různým rovinám, jsou ve vzájemném vztahu a navzájem se ovlivňují. Existuje **právo tvorná síla mravnosti** určité společnosti a právě tak **mravnost tvorná síla práva**.

Zdá se, že jsou nesprávné dvě extrémní tendence. Jedna by chtěla, aby všechno, co je mravné, bylo také zakotveno právně. Druhá by chtěla právo "odkriminalizovat", aby už nezakazovalo téměř nic nemravného. Tradice připisovala zákonodárci úlohu, aby bral v úvahu mravní situaci společnosti tak, aby právo přispívalo k jejímu (rozumnému) zlepšení. Obtížnou a velmi diskutovanou otázkou je, do jaké míry je to možné v "pluralistické" společnosti.

§ 7. Právní principy

V průběhu věků se při používání práva vytvořila obecná pravidla, která jsou uznávána jako zásady spravedlnosti, a to i tehdy, jestliže nejsou normativně vyjádřena v daném právním řádu. Viktor Knapp¹⁶) uvádí, že tato pravidla, i když v pozitivním právu někdy nejsou bezvýjimečná, jsou velmi instruktivní a jsou užitečnou pomůckou pro právní myšlení i pro vypěstování právního vědomí. Za základní z nich lze považovat citovanou zásadu, že **to, co není zákonem zakázáno, je dovoleno**.¹⁷ Krom toho jsou například uváděna některá pravidla další, formulovaná zpravidla v jazyce latinském.¹⁸

„Pacta sunt servanda“. Smlouvy mají být dodržovány. Tato zásada se někdy považuje za nejvyšší zásadu právní, resp. za nejvyšší přirozenou právní normu, od které je odvozeno veškeré právo.¹⁹

„Nemo iudex in causa sua.“ Nikdo nesmí být soudcem ve vlastní věci. Ve sporu mezi dvěma musí vždy rozhodovat nezávislý třetí; tato zásada je obecná a je i jednou z uznávaných zásad tzv. natural justice v anglickém právu.

„Neminem laedere.“ Nikomu neškodit. Tato zásada, která už byla zmíněna, znamená, že každý se má chovat tak, aby nerušil práva jiného (aby nikomu nepůsobil újmu); v římském právu byla považována za jednu z tří základních složek spravedlnosti. S touto zásadou myšlenkově souvisí zásada **Aequum est neminem cum alterius detrimento fieri locupletioem** (Je spravedlivé neobohacovat se na úkor jiného).

„Sum cuique tribuere“ nebo zkráceně **„Sum cuique“.** Dát každému, což jeho

hlavě sedmé, tedy tam kde vykonávají samosprávu. V Ústavě ČR čl. 2 odst. 4 je subjektem "každý občan", v Listině "každý."

¹⁵ Blíže viz KNAPP V., Co je dovoleno a co zakázáno. *Právník*, 1990, č. 1, s. 23 an.

¹⁶ KNAPP V., *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 83 an.

¹⁷ čl. 2, odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

¹⁸ Nutno zdůraznit, že právní principy jsou "obecnější" nežli normy, jsou součástí jurisprudence, netvoří řád, mnohdy si odporují v jednotlivostech, nejsou mnohdy "psané v právních pramenech", nejsou většinou "přímo použitelné" (práva a povinnosti z nich nejsou přímo aplikovatelné) a jsou především interpretačními prostředky a vodítky ke zjištění ratio iuris.

¹⁹ Též: *Promissio boni viri est obligatio* (pro česného člověka je slib závazkem).

<p>jest, resp. ve zkrácené formě: každému, což jeho jest. Tato zásada tvořila v římském právu další základní složku spravedlnosti. (Třetí její složkou byla zásada Honeste vivere, tj. počestně žít, která ale není zásadou právní a do pojmu spravedlnosti nepatří).</p>
<p>„Ignorantia iuris non excusat.“ Neznalost zákona neomlouvá. Již zmíněná zásada znamenající, že se nikdo nemůže zprostit odpovědnosti tím, že neznal právo²⁰.</p>
<p>„Audiat et altera pars.“ Je třeba vždy slyšet i druhou stranu. Základní zásada řízení a rozhodování o každém sporu; v trestním řízení znamená, že nikdo nemůže být odsouzen, aniž byl slyšen, tj. aniž mu byla dána možnost k obhajobě.</p>
<p>„Iustitia nemini neganda.“ Spravedlnost nesmí být nikomu odepřena. Znamená, že každý má právo, aby o jeho věci bylo po právu rozhodnuto.</p>
<p>„In dubio mitius.“ V pochybnostech mírněji. Při rozhodování má být v pochybnostech vždy rozhodnuto příznivěji pro toho, o kom se rozhoduje. V trestním právu se dnes používá in dubio pro reo, tj. v pochybnostech ve prospěch obžalovaného, což vyplývá z presumpce nevinny.</p>
<p>„Ne bis in idem.“ Nebo: „Bis de eadem re ne sit actio.“ Ne dvakrát o tomtéž. Nebo: O téže věci nesmí být dvakrát rozhodováno. Jedna ze základních zásad jakéhokoliv právního procesu, zabezpečující právní jistotu, podle níž o věci jednou pravomocně rozhodnuté nesmí být rozhodováno podruhé).²¹</p>
<p>„Nullum crimen, nulla poena, nullus processus criminalis sine lege.“ Není zločinu, není trestu, nestanoví-li tak zákon a jen podle zákona se může konat trestní řízení.²² Základní zásady trestního práva zajišťující právní jistotu obviněného, resp. obžalovaného. Poslední z nich se blíží právo na „due process of law“ které tvoří jednu ze základních zásad ústavního práva USA.</p>
<p>„Quieta non movere.“ (řecky: „Mé kinein akinéta.“) Nehýbat tím, co je v klidu. Tato zásada znamená, že nikdo nemá svémocně rušit pokojný stav. Domnívá-li se, že má lepší právo, má se obrátit o jeho prosazení na soud či na jiný k tomu příslušný státní orgán.</p>

§ 8. Právovéda a globální bezpečnost

Česká a slovenská právní nauka je elementem střeoevropské (rakousko-uherské) právní kultury, sic ovlivněna na padesát let stalinismem (spíše na východokřesťanském či byzanském pozadí). Lze si jen povzdechnout, že pro mladou generaci studentů (kteří v podstatě neznají fundamentální otázky dějin jak obecných, tak českých) je velmi obtížné v prvním až třetím semestru vysokoškolského studia transferovat maximum státoprávních definic.

V globálním rozhledu (a v rámci širší vize budoucích jevů) je nutné zachytit především **aspekty multikulturní**, tj. vést mladé vědce a studenty k vnímavosti spektra daleko extenzivnějších souvislostí a názorových diskurzů a střetnutí, než v

²⁰ Vtipná a sarkastická je poznámka polského básníka a aforisty Stanislava Jerzy Lece: "Neznalost práva nezabavuje odpovědnosti. Znalost však často." Též varianta: "Ignorantia legis neminem excusat" (Neznalost zákona nikoho neomlouvá); "Ignorantia iuris neminem excusat, ignorantia facti non nocet" (Neznalost práva nikoho neomlouvá, neznalost faktu neškodí).

²¹ Čl. 40, odst. 5 Listiny základních práv a svobod. Též v podobě: *Nemo debet bis vexari pro una et eadem causa*. (Nikdo nemá být dvakrát stíhán pro jednu a tutéž věc.)

²² Čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

jakém prostředí se narodily, žijí a komunikují na středním a vysokoškolském stupni vzdělávání.

Eklektické zkoumání vesternalistických státoprávních jevů je modernou definitivně uzavřeno. Studium rozprostřenosti postmoderního multikulturálního vývoje v globalizujícím se prostředí 21. století můžeme jen závidět našim studentům a pokračovatelům. **Diskurz o výsledku střetu** západního právního vědomí (odkojeného romanistikou a dnes tkvícího na pozici univerzalizmu základních lidských práv a svobod) s multicivilizační státoprávní a mezinárodněprávní realitou **teprve začíná**.

Světová vesnice spočívá v dialogu kultur a **střetávání** právních civilizací, **nejen té naší** - euroatlantické - ale i dalších křesťanských (ortodoxně-východní a latino-americké-hispánské), **ale zejména islámské** (sunnitské i šíitské) a **středosvětové** (čínské, resp. konfuciánské, taoistické a buddhistické). To nemluvím i o dalších, např. o indické (Bharat), subsaharské (africké), japonské, židovské a dalších.

Nutno zdůraznit, že fundamentálním postmoderním problémem je krize morálky, resp. jevu, kdy morální standardy neexistují, či se běžně porušují a kdy právo je jediným normativním systémem, či je dokonce bez morálky. Pokud globalizace (velmi zjednodušeně) znamená, že **bohatí bohatnou a chudí chudnou** (Sever-Jih), tak také se *rozevírají nůžky* vztahu mezi duchovními entitami, (idealismem) a materiální objektivní realitou, včetně právní techniky a právních metod řešení sporů.

Teoretický a právně-filozofický problém "**modernity v právu**" je dnes pohřichu diskursem dogmatickým, či spíše toliko interpretačním. **Moderní víra v pokrok a vědu se otevřela ve vývoji právním zejména Deklarací práv člověka a občana (1789) právně-axiologickou kvantifikací svobody, rovnoprávnosti²³ (bratrství?) a též specifickým právním vztahem - občanstvím** (který nevyplýval z poddanství ani z kosmopolitismu, ale z nacionalismu tehdejších revolucí a vzniku národních států v Evropě). **Současná dominantní euroatlantická právní civilizace²⁴** (která v rámci právní geografie vzešla z myšlenek **křesťanských a aristotelismu** ve filozofii, z **práva římského** jako svého právního podkladu a **Západořímské říše²⁵** jako základu státoprávního), **stejně jako globalizující se svět, je již v postvestfálského období státní suverenity - v "postmodernitě v právu": skepticismem, relativismem, multikulturalitou a zpochybňováním světového řádu a mezinárodního pořádku, střetem právních civilizací, krizí legitimacy státní moci (governancí) a palčivostí globálních rizik včetně globální bezpečnosti** (počínaje extenzí mezinárodního terorismu, internacionalizací organizovaného zločinu a konče např. absencí efektivní entity globálního řízení). **Relativizace nového tisíciletí typu "práva bez morálky", "morálky bez principů"** (není-li Bůh, je vše dovoleno), **apod., ohrožuje samotnou identitu doktrinálních právních konstrukcí budovaných po celá tisíciletí.**

Posuny vědního poznání, jsou v podstatě (velmi schematicky) **dva**:

1. Za prvé jde o zcela nový náhled na strukturu tak tradičního (rigidního) předmětu jako je právní dogmatika, resp. právní teorie a právní filozofie. Prizmatem „**struktury právní vědy**“, která je vázána na předmět právní regulace a na prameny (formy) právní dochází k diferenciaci **právních kultur** na velké právní systémy a druhy Common Law. To nové, chcete-li „postmoderní“, je v posunu právních kultur na **právní civilizace** (tj. právního vědomí na civilizační vědomí), včetně míry (stupně) Clash of Civilizations. Konkrétním

²³ Tj. rovnosti před zákonem a Bohem.

²⁴ Z hlediska pramenů (forem) práva se opírá o právní kulturu angloamerickou a kontinentální (francouzskou).

²⁵ "první Řím".

výstupem (publikačním počtem) je pak upravená struktura učebnice pro obor teorie práva²⁶.

2. Druhý posun se týká **ústavního režimu lidských práv**, jak na právním teritoriu česko-slovenském, resp. českém a slovenském (Listina základních práv a svobod, úst. zák. č. 23/1991 Sb. platí a je účinný pro oba dva státy stejně); dále i v rámci europeizace, atlantizace a globalizace²⁷. V každém případě střet civilizací, který je umocněn postupující mltikulturalitou je chápán jako **ohrožení univerzality lidských práv**, včetně **řešení problémů omezení lidských práv**, např. bojem proti šíření fundamentálního terorismu (zejména islámského), či ústavním vymezením zákazu náboženských symbolů ve veřejném prostoru.

§ 9. Realismus či pesimismus?

Z deklarované vize apoologa liberalismu F. Fukujamy **Konce dějin a posledního člověka** zbyly trosky. Z mlhy se vynořují znepokojivé symptomy ekonomické stagnace a finančního **krachu euroatlantické civilizace svobodného světa** se stále sofistikovnějšími fintami mezinárodního zločinu a korupce elit, neschopnosti zastavit násilí a skrytou chudobu ducha, globální xenofobii. Naděje se nenaplnily, zbrojení a napětí neustává, spíše naopak. **Bohatí stále více bohatnou, chudí chudnou**, což platí jak v národních státech, tak i globálně. **Mizí střední třída jako základna demokracie**. Nelegitimní a nekontrolovatelné elity rozhodují o všem. Neprůhledný netransparentní elitní, nelegitimní **globální klub** plutokratů, mediokratů a militantů stále více ovládá nejen objektivní, ale i virtuální realitu. Volby jsou stále formálnější a účast voličů mizivá.

Postmoderní duchovní a vědecká skepse v právovědě a státovědě realisticky popisuje krizi západního myšlení, civilizačního myšlení, které je v kontrastu se sílícím multikulturálním tlakem islámu, středu světa (čínským konfucionalismem), hindskou kastovní společností a dalších vnějších vlivů multikulturálního světa.

V boji o duchovní a materiální dominanci a nadvládu není jednoznačného vítěze, **absentuje jednomyslně přijímaný legitimní subjekt globálního řízení**. Není světový stát, není světové právo, není globální řád mezinárodní (vyjma mezinárodního práva, ale bez světového četníka, který by vymáhal a interpretoval normy mezinárodního práva). Clash of Civilizations je pochmurná vize Huntingtona, která se **nemusí** naplnit při prosazování univerzalizmu nadnárodních ekonomických a finančních elit. Vědecké obci je souzeno zabývat se otázkami „kdo, nebo co“ spasí postmoderní globalizující svět střetávajících se civilizačních koncepcí.

Přibližný smysl sdělení papeže Benedikta XVI. pražského akademické obci ve Vladislavském sále pražského hradu (27.9.2009), je přibližně tento:

„V současném světě a v současné době existují dvě největší zla:

1. **sekularismus**, voluntaristické ideologie, kdy **stát** (většinou totalitní) či **člověk** (většinou egoistický), je chápán jako nejvyšší světová autorita. *Přitom Západ dal světu sekularitu (odbožštění státu), to ovšem znamená, že zavrhl Boha.*
2. druhé největší zlo dneška (alespoň v té bohatší části světa) je **všeobecný příklon k relativismu**, popírání Boha jako nejvyšší reality, k **ateismu**, který *diskvalifikuje naši civilizační vůli jiným kulturním okruhům, zvláště islámu.*“

²⁶ ZOUBEK V., *Právověda a státověda. Úvod do státovědního myšlení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 700 s. ISBN 978-80-7380-239-4.

²⁷ Viz zejména ZOUBEK V., *Lidská práva - globalizace - bezpečnost*. Plzeň: A. Čeněk, 2007, 510 s. ISBN 978-80-7380-026-0, (2. vydání 2008, 461 s., ISBN 978-80-7380-103-8).

§ 10. Posuny v právních a bezpečnostních vědách v ČR a SR

Dne 19. září proběhla na akademické půdě Panevropské vysoké školy v Bratislavě mezinárodní vědecká konference „*Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné vedy a forenzní disciplíny v kontexte kontroly kriminality*“, s podtitulem „*Pocta prof. JUDr. Ing. Viktorovi Poradovi, DrSc., Dr.h.c.mult. k 70. narozeninám*“.

Mezinárodní vědeckou konferenci moderoval děkan Fakulty práva Pan-evropské vysoké školy prof. JUDr. Jaroslav Ivor, DrSc.

Konference ocenila celoživotní přínos jubilanta kriminalistické vědě a příbuzným vědám jak na Slovensku, tak i v České republice. Vystupující a diskutující profesori, docenti a další významní odborníci z praxe reprezentovali elitu vědeckých a pedagogických aktivit ve Slovenské republice, České republice, v Polsku a na Ukrajině.

Z konference vyšla monografie IVOR, Jaroslav et al. *Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné vedy a forenzní disciplíny v kontexte kontroly kriminality. Pocta prof. JUDr. Ing. Viktorovi Poradovi, DrSc., Dr.h.c.mult. k 70. narozeninám*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 905 s. ISBN 978-80-7380-440-4.

Autorský kolektiv:

prof. JUDr. Jaroslav IVOR, DrSc., *vedúci autorského kolektívu, úvod*, v spoluautorství s Mgr. Patrikom RAKOM, *kap. č. 1*

prof. JUDr. Mgr. Jana VIKTORYOVÁ, PhD., doc. JUDr. Dezider BANGO, CSc., v spoluautorstve, *kap. č. 11*

doc. JUDr. PhDr. Jiří BÍLÝ, CSc., v spoluautorstve s prof. JUDr. Josefem MEČLEM, CSc., *kap. č. 27*

prof. Ing. Albert BRADÁČ, DrSc., Ing. Albert BRADÁČ, Ph.D., Ing. Bc. Marek SEMELA, Ph.D., v spoluautorstve, *kap. č. 37*

prof. PhDr. Ján BUZALKA, CSc., *kap. č. 23*

prof. PhDr. Gustáv DIANIŠKA, CSc., *kap. č. 21*

doc. MUDr. Michal DOGOŠI, CSc., MUDr. Miloš SOKOL, Ph.D., MUDr. Marek DOGOŠI, v spoluautorstve, *kap. č. 32*

doc. JUDr. Antonín FILÁK, CSc., *kap. č. 20*

doc. Ing. Libor GAŠPIERIK, CSc., Ing. Ľubka SOKOLOVÁ, PhD., Ing. Anna BARČÍKOVÁ, PhD., v spoluautorstve, *kap. č. 15*

prof. MUDr. Miroslav HIRT, CSc., MUDr. Jan KRAJSA, Ph.D., MUDr. Petr HEJNA, Ph.D., MBA, v spoluautorstve, *kap. č. 33*

prof. PhDr. Květoň HOLCR, DrSc., prof. PhDr. Hozen VICENÍK, CSc., v spoluautorstve, *kap. č. 19*

doc. RNDr. Jaroslav HOLOMEK, CSc., *kap. č. 24*

doc. JUDr. Jan CHMELÍK, Ph.D., *kap. č. 9*

prof. JUDr. Jiří JELÍNEK, CSc., *kap. č. 3*

prof. Ing. Gustáv KASANICKÝ, CSc., *kap. č. 35*

doc. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD., *kap. č. 28*

doc. JUDr., MUDr. Peter KOVÁČ, PhD., PhD., *kap. č. 34*

Dr.h.c. prof. JUDr. Jozef MADLIAK, DrSc., doc. JUDr. Eduard BRUNA, Ph.D., v spoluautorstve, *kap. č. 18*

Dr.h.c. prof. Ing. Marián MESÁROŠ, DrSc., *kap. č. 25*

doc. JUDr. Jana NAVRÁTILOVÁ, Ph.D., *kap. č. 6*

doc. PhDr. Stanislav NEČAS, CSc., JUDr. Petr IBL, PhD., v spoluautorstve, *kap. č. 16*

prof. Ing. Zbyněk PITRA, DrSc., v spoluautorstve s Ing. Danou ROUBÍNKOVOU, Ph.D., *kap. č. 30*

doc. JUDr. Peter POLÁK, PhD., *kap. č. 4*

doc. Ing. Roman RAK, Ph.D., *kap. č. 36*

prof. Ing. Josef REITŠPÍS, PhD., *kap. č. 31*

doc. JUDr. Sergej ROMŽA, PhD., *kap. č. 15*

prof. Ing. Vladimír SMEJKAL, CSc., LL.M., *kap. č. 12*

doc. Ing. Jozef STIERANKA, PhD., JUDr. Štefan KOČAN, PhD., v spoluautorstve, *kap. č. 17*

prof. PhDr. Jiří STRAUS, DrSc., *kap. č. 8*

doc. Ing. Jaroslav SUCHÁNEK, CSc., *kap. č. 13*

prof. Ing. Dušan ŠIMŠÍK, PhD., Ing. Alena GALAJDOVÁ, PhD., v spoluautorstve, *kap. č. 10*

prof. JUDr. Ivan ŠIMOVČEK, CSc., *kap. č. 7*

prof. Dr hab. Pawel TYRALA, DrSc., *kap. č. 29*

doc. Ing. Aleš VÉMOLA, Ph.D., *kap. č. 38*

prof. JUDr. Jozef ZÁHORA, PhD., *kap. č. 2*

doc. Vasyl ZAPLATYNSKYI, Ph.D., doc. Inga URYADNIKOVA, Ph.D., *kap. č. 22*

doc. JUDr. Vladimír ZOUBEK, CSc., *kap. č. 26*

doc. JUDr. Ivana ZOUBKOVÁ, CSc., *kap. č. 14*

Mezinárodní vědecká konference se zabývala v zásadě čtyřmi okruhy:

I. časť – TRESTNÉ PRÁVO

1. Výsluch podozrivého (obvineného) jako kriminalistická metóda a nemo tenetur jako jedna z garancí práva na spravdivý proces
2. Ochrana oznamovateľov trestných činíc
3. Přínosy i nedostatky českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob
4. Trestnoprávne, kriminalistické a psychologické aspekty výsluchu svedka
5. Podstata, význam a perpektivy vývoja rozhodnutí přípravného konania
6. Výjimečný trest a jeho vliv na odsouzené

II. časť – KRIMINALISTIKA A KRIMINOLÓGIA

7. Kriminalistické metódy a ich význam pre trestné onanie
8. K teorii kriminalistické identifikace
9. Nové přístupy řešení teorie místa činu
10. Identifikácia osôb na základe dynamickém stopy chôdze
11. Poznani spôsobov páchania a utajovania trestných činíc a ich význam pre kriminalistickú teorii a prax
12. Minulost, súčasnost a budoucnost kriminalistické počítačové expertízy
13. Rozvoj kriminalistiky v posledních desetiletích
14. Kriminologie – věda a pedagogická disciplína na vysokých školách a vědeckých institucích v České republice a na Slovensku
15. Prevenci kriminality na miestnej úrovni
16. Psychologie v kriminalistice a kriminologii
17. Odhaľovanie prania špinavých peňazí a korupcie
18. Súčasnost' a budúcnost' prevenci kriminality v Slovenskej republike

III. časť – BEZPEČNOSTNÉ VEDY

19. Metodologické problémy konštituovania policajných vied
20. Teorie policejné-bezpečnostní činnosti – významná súčasť teorií bezpečnostných vied

21. Úvahy o policajnej vede
22. Nebezpečí, bezpečnost a riziko jako elementární prvky vědy o nebezpečí a bezpečnosti
23. Vedecké poznanie bezpečnostnej praxe a teória bezpečnostných rizik
24. Policajné vedy – východisko formovania nového študijného programu
25. Nové výzvy odboru „Ochrana osôb a majetku“ v kontexte ochrany ľudských práv a chránených záujmov
26. Právni a policejní vědy o postmoderních otázkách lidských práv a globální bezpečnosti
27. Bezpečnost, stát, právo a jejich dialektika v historické reflexi
28. Špecifické metodologické prístupy k vedeckým problémom ochrany osôb
29. Logika edukace k bezpečnosti
30. Udržitelný rozvoj, konkurenceschopnost a bezpečnost moderní společnosti
31. Aktuálne problémy projektovania bezpečnosti

IV. časť – FORENZNÉ DISCIPLÍNY

32. Poranění člověka způsobené mechanickým působením na jeho integritu
33. Nejnovější náhledy na klasifikaci a hodnocení střelných poranění v soudně-lékařské praxi
34. Ruptúra sleziny a jej príčiny z pohľadu súčasného stavu vedy
35. Možnosti aplikácie výpočtovém techniky při řešení dopravných nehod
36. Základní metodické metody forenzního zpracování digitálních stop
37. Systémový přístup při forenzně-inženýrského zkoumání
38. Kriminalistické stopy silničních dopravných nehod z pohledu soudně-inženýrských aplikací

Vycházejíc z principu **relativního monopolu státu při ochraně osob a majetku ve veřejném prostoru** (zachováváje ústavní limity jusnaturalního charakteru lidských práv) *stále větší úlohu spatřuji v transferu vědeckých poznatků z oblasti formující se bezpečnostní a policejní vědy.*²⁸

§ 11. ZÁVĚR

Pohled přes horizont desetiletí v procesu globalizace bezpečnějšího (?) světa pochopení postmoderního, multicivilizačního charakteru informační společnosti prostřednictvím ochrany a respektu základních práv a svobod, práva na osobní bezpečnost a vymezování bezpečnosti státu je výzvou a vědeckým dobrodružstvím, kterému se dostane právní vědě třetího tisíciletí. Globální bezpečnost totiž vůbec nemusí determinovat univerzita lidských práv, ale v horizontu celé generace bude svět možná svědkem srážek a střetů civilizací, na které by mělo naše vědecké vybavení a naše právní a policejní technologie adekvátně reagovat, chceme-li zachovat národní, kulturní a civilizační identitu nejen České republiky (a Evropy) ale i našich zemí a suverenitu našich rozhodnutí.

²⁸ Blíže viz: PORADA V., HOLCR K., et al. *Policejní vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 345 s. ISBN 978-80-7380-314-8; HOLOCR, Květoň, PORADA, Viktor et al. *Policejné vedy. Úvod do teorie a metodologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 242 s. ISBN 978-80-7380-329-2. Viz též recenzi na tyto monografie: ZOUBEK, Vladimír (rec.) Česko-slovenský dualismus v pojmání policejních a bezpečnostních věd významné monografie v předmětném zkoumání v jádru semiperiferii a periferii právní vědy – primární posun. *Karlovarská právní revue*, roč. 8, č. 1, s. 109-116.

Použitá literatura:

1. ZOUBEK V., *Právo věda a státověda. Úvod do právního a státovědního myšlení*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 700 s. ISBN 978-80-7380-239-4.
2. GERLOCH A., HŘEBEJK J., ZOUBEK V., *Ústavní systém České republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 516 s. ISBN 978-80-7380-423-7.
3. ZOUBEK V., *Lidská práva - globalizace - bezpečnost*. 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 461 s. ISBN 978-80-7380-103-8.
4. PORADA V., HOLCR K. et al., *Policejní vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 345 s. ISBN 978-80-7380-314-8.
5. HOLCR K., PORADA V., et al., *Policejné vedy. Úvod do teorie a metodologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 242 s. ISBN 978-80-7380-329-2.